RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIYAVIY QO‘LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

A.J.Norbekov

Samarqand viloyati kasbiy ta’lim boshqarmasi

norbekovazam2@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlari, ularning iqtisodiy o‘sishga ta'siri hamda mavjud moliyalashtirish tizimining samaradorligi tahlil qilingan. Tadqiqot davomida raqamli bank xizmatlari, fintech texnologiyalari, elektron kreditlash, kraudfanding platformalari va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining kichik biznes rivojlanishidagi o‘rni ilmiy jihatdan asoslangan. Shuningdek, O‘zbekiston sharoitida kichik biznes subyektlarining moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Raqamli iqtisodiyot, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, fintech, investitsiya, raqamli bank, elektron kreditlash, kraudfanding

Аннотация: В данной статье анализируются современные механизмы финансовой поддержки субъектов малого бизнеса и частного предпринимательства в условиях цифровой экономики. Научно обоснована роль цифровых банковских услуг, финтех-технологий, онлайн-кредитования, краудфандинговых платформ и механизмов государственной поддержки в развитии малого бизнеса. Также разработаны предложения и рекомендации,

направленные на расширение доступа субъектов малого бизнеса к финансовым ресурсам в условиях Узбекистана.

Ключевые слова: Цифровая экономика, малый бизнес, частное предпринимательство, финансовая поддержка, финтех, инвестиции, цифровой банкинг, электронное кредитование, краудфандинг

Abstract: The article analyzes modern mechanisms for financial support of small businesses and private entrepreneurship in the context of the digital economy. The role of digital banking, fintech technologies, online lending and alternative financing instruments in improving access to financial resources is examined. Based on the experience of Uzbekistan, practical recommendations are proposed to strengthen financial support mechanisms and increase the competitiveness of small business entities.

Keywords: Digital economy, small business, entrepreneurship, financial support, fintech, digital banking, investment

So‘nggi yillarda jahon iqtisodiyotida kuzatilayotgan raqamli transformatsiya ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish va moliya tizimlarining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko‘rsatmoqda. Sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar, blokcheyn, katta ma'lumotlar (Big Data), elektron to‘lov tizimlari va mobil bank xizmatlarining keng joriy etilishi iqtisodiy munosabatlarning yangi modelini shakllantirmoqda. Mazkur jarayon kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari faoliyatida ham yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. Xususan, moliyaviy xizmatlardan masofadan foydalanish, onlayn kreditlash, elektron to‘lovlar va raqamli investitsiya platformalari biznes yuritish xarajatlarini kamaytirish hamda moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

O‘zbekistonda ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilanib, bank-moliya tizimini

modernizatsiya qilish, elektron davlat xizmatlarini kengaytirish hamda tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, kichik biznes subyektlari uchun uzoq muddatli moliyaviy resurslarning yetishmasligi, garov ta'minoti bilan bog‘liq cheklovlar, moliyaviy savodxonlik darajasining turlicha ekanligi va ayrim hududlarda raqamli infratuzilmaning rivojlanish darajasi yetarli emasligi ushbu yo‘nalishda qo‘shimcha ilmiy izlanishlarni talab qiladi.

Kichik biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash masalalari iqtisodiyot fanida uzoq yillardan buyon tadqiq etib kelinmoqda. J. Schumpeter innovatsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida baholagan va tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy o‘sishdagi o‘rnini asoslab bergan. M. Porter esa korxonalar raqobatbardoshligini oshirishda innovatsiyalar, investitsiyalar va samarali boshqaruv mexanizmlarining ahamiyatini ko‘rsatgan. So‘nggi yillarda OECD, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi va UNCTAD tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda raqamli moliyaviy xizmatlarning kichik biznes rivojlanishiga ijobiy ta'siri qayd etilgan. Ushbu tadqiqotlarda fintech kompaniyalari, raqamli banklar va muqobil moliyalashtirish instrumentlari moliyaviy inklyuziyani kengaytiruvchi muhim vosita sifatida e'tirof etiladi. Mahalliy tadqiqotlarda esa bank tizimini transformatsiya qilish, tadbirkorlikni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash va investitsiya muhitini yaxshilash masalalari yoritilgan. Biroq raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyalashtirish mexanizmlarini kompleks takomillashtirish bo‘yicha ilmiy izlanishlarni yanada chuqurlashtirish zarur.

Bugungi kunda kichik biznes O‘zbekiston iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, yangi ish o‘rinlarini yaratish, ichki bozorni rivojlantirish va raqobat muhitini shakllantirishda muhim o‘rin egallaydi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi ushbu sektor uchun moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. So‘nggi yillarda tijorat banklari tomonidan internet-bank, mobil bank, masofaviy identifikatsiya, QR-to‘lovlar va onlayn kreditlash

xizmatlarining keng joriy etilishi natijasida tadbirkorlar uchun bank xizmatlaridan foydalanish qulaylashdi. Shu bilan birga, davlat tomonidan imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va kafillik mexanizmlarining takomillashtirilishi kichik biznesni rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko‘rsatmoqda (1-jadval).

1-jadval

2023–2025-yillarda kichik biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash ko‘rsatkichlari

№	Ko‘rsatkich	2023	2024	2025
1	Imtiyozli kreditlar hajmi (trln so‘m)	18,5	22,8	27,6
2	Moliyalashtirilgan biznes loyihalari (ming ta)	42,1	51,4	60,7
3	Raqamli bank xizmatlaridan foydalanuvchilar (%)	58	72	84
4	Onlayn kredit arizalari ulushi (%)	31	49	68
5	Elektron to‘lovlardan foydalanuvchi biznes subyektlari (%)	74	86	93

Jadval ma'lumotlari kichik biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash hajmi yil sayin ortib borayotganini ko‘rsatadi. Ayniqsa, raqamli bank xizmatlaridan foydalanish darajasining o‘sishi tadbirkorlik faoliyatida zamonaviy moliyaviy texnologiyalar ulushi ortayotganidan dalolat beradi. Onlayn kredit arizalari ulushining ikki barobardan ko‘proq oshishi kreditlash jarayonining soddalashgani va raqamli xizmatlarga bo‘lgan ishonch ortayotganini ko‘rsatadi.

Raqamli moliyalashtirish vositalarining har biri kichik biznes subyektlari faoliyatiga turlicha ta'sir darajasiga ega (2-jadval).

2-jadval

Raqamli moliyalashtirish vositalarining kichik biznes rivojlanishiga ta'siri

№	Moliyalashtirish vositasi	Moliyalashtirish vositasi	Kutilayotgan natija

1	Internet-bank	Internet-bank	Hisob-kitoblarning tezlashishi
2	Mobil bank ilovalari	Mobil bank ilovalari	Moliyaviy xizmatlardan foydalanish qulayligi
3	Onlayn kreditlash	Onlayn kreditlash	Kredit olish muddatining qisqarishi
4	Fintech platformalari	Fintech platformalari	Moliyaviy inklyuziyaning kengayishi
5	Crowdfunding	Crowdfunding	Startaplarni moliyalashtirish imkoniyatining ortishi
6	Elektron to‘lov tizimlari	Elektron to‘lov tizimlari	Tranzaksiya xarajatlarining kamayishi

Jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli moliyaviy vositalarning keng qo‘llanilishi kichik biznes subyektlarining moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi, biznes jarayonlarini tezlashtiradi va iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

Ta'kidlash joizki, davlat va bank sektori tomonidan olib borilayotgan keng ko‘lamli islohotlarga qaramay, sohada qator tizimli muammolar mavjud bo‘lib, ularni ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilish muhim hisoblanadi.

- Birinchidan, uzoq muddatli moliyaviy resurslarning yetishmasligi biznes subyektlarining strategik kengayish imkoniyatlarini cheklab qo‘ymoqda.
- Ikkinchidan, kredit olishda garov ta'minoti bilan bog‘liq cheklovlar, ayniqsa, faoliyatini endi boshlayotgan startaplar uchun jiddiy to‘siq bo‘lib xizmat qilmoqda.
- Uchinchidan, hududlar kesimida raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasining sezilarli darajada farqlanishi hududiy iqtisodiy disproporsiyani keltirib chiqarmoqda.

- To‘rtinchidan, muqobil moliyalashtirish manbalari (kraudfanding, venchur kapital, biznes-angellar)ning yetarli darajada rivojlanmaganligi innovatsion g‘oyalarni tijoratlashtirishni qiyinlashtirmoqda.
- Beshinchidan, tadbirkorlarning moliyaviy va raqamli savodxonligi bo‘yicha hududiy va tarmoqlararo tafovutlar mavjudligi zamonaviy fintech instrumentlaridan to‘liq foydalanish samarasini pasaytirmoqda.

Ko‘rsatilgan muammolarning ilmiy va amaliy yechimi sifatida quyidagi istiqbolli yo‘nalishlar va tavsiyalarni taklif etamiz:

- Yagona raqamli moliyaviy platformani yaratish: Kichik biznes subyektlari uchun kredit, subsidiya, grant, sug‘urta va investitsiya xizmatlaridan "bir darcha" tamoyili asosida foydalanish imkonini beruvchi integratsiyalashgan infratuzilmani shakllantirish lozim.
- Sun’iy intellekt asosidagi skoring tizimini joriy etish: Tijorat banklarida mijozlarning moliyaviy holatini tezkor baholash, kredit ajratish muddatini qisqartirish va risklarni samarali boshqarish uchun intellektual tahlil tizimlarini joriy etish zarur.
- Fintech va bank sektori hamkorligini kuchaytirish: Moliyaviy texnologiya kompaniyalari va an'anaviy banklar o‘rtasida strategik sheriklikni rivojlantirish orqali moliyaviy inklyuziyani kengaytirish va xizmatlar tannarxini pasaytirish maqsadga muvofiq.
- Muqobil moliyalashtirish institutlarini rivojlantirish**:** Kraudfanding, venchur kapital va biznes-angellar faoliyatining huquqiy va iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish orqali innovatsion startaplar hamda yuqori texnologiyali loyihalarni moliyalashtirish bazasini kengaytirish zarur.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznesni moliyalashtirishning integratsiyalashgan modelining taklif etilganligi, raqamli bank xizmatlari va fintech texnologiyalarining ta'siri tizimli baholanganligi

hamda davlat, bank sektori va fintech o‘rtasidagi konseptual hamkorlik yondashuvining ishlab chiqilganligi bilan izohlanadi.

Xulosa sifatida ta'kidlash joizki, raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli bank xizmatlari, elektron kreditlash, fintech platformalari va muqobil moliyalashtirish vositalaridan keng foydalanish subyektlarning moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Shu bilan birga, kredit resurslarining cheklanganligi, hududiy infratuzilma tafovutlari va savodxonlik darajasi tizim samaradorligini oshirish yo‘lidagi asosiy to‘siqlar bo‘lib qolmoqda. Taklif etilgan integratsiyalashgan chora-tadbirlarni amaliyotga joriy etish moliyaviy xizmatlar qamrovini oshirish, investitsion faollikni kuchaytirish hamda kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligi va iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tadbirkorlik va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2020–2025.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Yillik hisobot 2024. – Toshkent, 2024.
5. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy holati. – Toshkent, 2025.

6. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Yillik hisobot. – Toshkent, 2024.

7. OECD. OECD Digital Economy Outlook 2024. Paris: OECD Publishing, 2024.

8. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs 2024. Paris: OECD Publishing, 2024.

9. World Bank. Global Economic Prospects. Washington, D.C., 2025.

10. Asian Development Bank. Asian Development Outlook 2025. Manila, 2025.

11. UNCTAD. Digital Economy Report 2024. Geneva: United Nations, 2024.

12. IMF. Fintech Notes. Washington, D.C., 2024.

13. Ilmiy maqolalar va monografiyalar (2023–2025-yillar).